

UN PROCES DE PROPRIETATE ÎN DISTRICTUL ROMĂNESC BÎRZAVA LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XV-LEA

Un document, dat la 31 mai 1464* din „însăși porunca regelui“ (*commissio propria domini regis*) și în numele său, pune capăt unui proces de proprietate, dînd cîștig de cauză membrilor familiei cneziale românești Vaida de Țerova, în fața acțiunii de deposedare întreprinse de înalți demnitari ai Banatului de Severin¹.

Procesul se pare că a început încă în primul an de domnie a regelui Matei Corvin (1458), atunci cînd puterea centrală a inițiat acțiuni hotărîte de curmare a anarhiei interne, de întărire a legalității grav încălcate și de curmare a numeroaselor abuzuri comise de marii feudali, în perioada care a urmat morții lui Iancu de Hunedoara (1456). Printr-un document, dat la 27 mai 1459, Matei Corvin a poruncit banilor de Severin, Ladislau de Dolcz și Ștefan de Mîtnic² — la plîngerea lui Ioan diacul de Mihălinț³ și a lui Martin, fiul lui Stanciu, ambii din familia Vaida de Țerova — să le restituie moșiile cele două, Țerova și Vale, precum și

* Documentele publicate în Anexă au fost transcrise și colaționate împreună cu colegul nostru Ioan Dani.

¹ Pentru cadrul istoric general al Banatului din timpul care precede procesul și din vremea acestuia, vezi V. Motogna, *Banatul românesc în prima jumătate a veacului al XV-lea. Epoca lui Sigismund de Luxemburg 1395—1438*, în vol. *Banatul de altădată*, I. Timișoara. 1944, p. 449—480; Idem, *Trecutul romanilor din Banat în epoca lui Ioan Hunyadi (1437—1457)*, în *Banatul de altădată*, I, p. 539—579, ambele articole însă fără contribuții documentare inedite; vezi în Anexă tabela genealogică a familiei Vaida de eȚrova, întocmită pe baza informațiilor din documentele publicate de noi.

² *Liber Dignitatoriorum* nu amintește pentru anii 1459—1463 numele banilor de Severin (cf. F. Pesty, *Szörényvm.*, I, p. 283). Pentru familia de Mîtnic vezi Tr. Popa, *Familia Mîtnic*, în *Banatul de altădată*, p. 526—538. Alt membru al familiei Dolcz a ocupat pe la mijlocul sec. al XV-lea diferite dregătorii și slujbe în părțile bănățene: în 1435, Michael de Dolcz Dalci? e amintit ca vicecomite de Caraș (F. Pesty, *Krassó*), III, 1882, p. 348—350, doc. 250—253), tot el fiind pomenit în 1440 ca *famulus* al lui Frank de Thallocz, banul Severinului (*Ibidem*, p. 373, doc. 285).

³ Mychalyncz, azi dispărut, pe lingă Bolvașnița (vezi C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II, București, 1967, p. 363). Într-un document dat de Sigismund de Luxemburg în 1406 este amintit ca „possessio Lopathaka alio nomine Myhalyanch.. în district uComyati (F. Pesty, în *Ertekezés a történelmi tudományok köréből*, V, nr. 3, 1876, p. 54). Ioan diacul din Mihălinț figurează în 1458, cu ocazia unei puneri în stăpînire asupra unor moșii din districtul Comiat, ca martor din partea regelui (F. Pesty, *Szörényvm.*, III, 1878, p. 74—77, doc. 78—79).

prediul Țerovița⁴, toate în districtul românesc Bîrzava, pe care „*pro vobis occupassetis occupatasque teneretis ... etiam de presenti potentia mediante*“. Ordinul regal a fost cu atît mai imperativ, cu cît suveranul le mai ceruse celor doi bani ai Severinului eliberarea moșiilor ocupate⁵. Nici această intervenție nu a dat însă rezultatele scontate. De la judecata palatinului⁶, în fața căruia se pare că a debutat, procesul a trecut în dezbaterea judecătii regale. La 22 septembrie 1459, Matei Corvin a adresat un cuprinzător mandat — lămuritor de asemenea pentru antecedentele procesului — capitlului din Arad⁷. Porunca regală a amintit că la 15 septembrie 1459 Ioan diacul de Mihălinț și Martin de Țerova s-au înfățișat suveranului și — în nume propriu și al tuturor rudeniilor lor — s-au plîns că, în jurul datei de 6 decembrie 1458, Ladislau de Docz a ocupat cu forța moșiile cele două Țerova, Vale și prediul Țerovița, după ce, în jurul datei de 2 aprilie 1458, ocupase cu forța și fără nici un drept moșia Fejervyž⁸. Ladislau de Docz, prezent la judecată, a negat acuzațiile aduse, pretinzînd că acele moșii i se cuvin în virtutea unor documente pe care s-a arătat dispus să le înfățișeze la alt termen de judecată, dreptatea urmînd a fi făcută, fără nici o amînare, potrivit cu prevederile decretului de la Pesta⁹. La data fixată s-au pre-

⁴ Țerovița (Cerowycza; Czerovicza), azi dispărut, pe lângă Reșița, cf. C. Suci, *op. cit.*, vol. II, p. 314. Vale (Walle, Wale, Vale), identificat cu Valea Bîrzavei, cîtun al satului Tirnova, înglobat azi Reșiței, cf. C. Suci, *op. cit.*, vol. II, p. 420. F. Pesty, *Krassó*, II/2, p. 271, crede că este vorba de Văliug.

⁵ Matei Corvin a ordonat răsplat lui Ladislau de Dolcz și Ștefan de Mîtnic „*quatenus receptis presentibus nullo ampliori nostro mandato superinde expectato*“ să restituie moșiile ocupate „*sine aliquo dampno et subterfugio quolibet*“.

⁶ În sec. XIV—XV judecata palatinului a constiuit o cale de apel a sentințelor date de scaunele de judecată comitatense sau districtuale. Reclamația se producea în adunarea generală a nobililor din comitat sau district prezidată de palatin. De remarcat, însă, că astfel de adunări nu au fost ținute decît o dată la 3—4 ani. Instanța de apel supremă a fost judecata regală, cf. M. Holban, *Deposdări și judecări în Banat pe vremea Angevinilor și ilustrarea lor prin procesul Voya (1361—1378)*, în *Studii și materiale de istorie medie*, V, 1962, p. 89.

⁷ Acest document, ca și celelalte adrese sau emanate de la Capitlul arădean în problema procesului prezentat, nu figurează în lista de regeste publicată de Juhász K., *Egy dél-alföldi hiteleshely kiadványai. Aradi regestak*, Gyula, 1962 (în col. A. *Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai*, 31—32).

⁸ *Fejervyž*, azi dispărut, pe lângă Țerova și Tirnova, cf. C. Suci, *op. cit.*, II, p. 328.. Gh. Lazarovici și I. Uzum ne-au semnalat existența între Cuptoare, Văliug și Reșița a toponimului *Riu'Alb*, menționînd în același timp urmele unei construcții din piatră cu zid sec, făcută pe o stîncă din apropierea locului amintit.

⁹ Este vorba de decretul dat la 24 ianuarie 1458 de Mihail Szilagyî de Horogszeg, guvernatorul Ungariei, în numele regelui Matei Corvin, al cărui prim articol e prevăzută ca „*bona tam ecclesiastica quam secularia a tribus annis anteactis occupata usque ad quindecimum diem sub poena facti potentiarii (sub pedeapsa silniciei) remittantur (s.n.)*, la fel ca și toate moșiile sau părțile de mosie ale nobililor ocupate pînă la acea vreme, timp în care nu s-au ținut octavele de judecată. O asemenea ocupare ilegală trebuia dovedită, conform obiceiului, prin mărturiile publice ale vecinilor, megieșilor și nobililor din comitat, în fața congregației generale. Articolul 2 al decretului a stipulat, ca cei care nu vor voi să

zentat însă numai reclamantii, care au înfățișat mai multe documente în sprijinul lor¹⁰, Ladislau de Docz, banul Severinului, netrimitând nici măcar vreun reprezentat al intereselor sale. În temeiul faptelor, dovezilor și după cum „*consuetudinaria lege et antiqua regni nostri libertatis prerogativa requirente*“, în conformitate cu prevederile decretului de la Pesta, moșiile în cauză au fost adjuđcate și restituite reclamantilor, regele ordonând punerea în stăpînirea lor a membrilor familiei Vaida de Țerova. Capitlul din Arad, în seama căruia a căzut punerea efectivă în proprietate, a relatat regelui că aceasta a fost îndeplinită după 6 decembrie 1459, fără vreo împotrivire, fiind excluse, în urma ordinului regal, pretențiile lui Ladislau de Docz și ale lui Nicolae de Bizere¹¹.

În fine, la 31 mai 1464, Matei Corvin a întărit din nou drepturile familiei Vaida de Țerova asupra moșiilor disputate, avînd în vedere serviciile credincioase aduse de aceasta regalității.

Se impun cîteva considerații pe marginea acestui interesant document privitor la viața cnezilor români de pe valea Bîrzavei la mijlocul veacului al XV-lea, cu atît mai mult cu cît reflectă realități dintr-o epocă plină de prefaceri pentru cnezii bănățeni. Încă de pe la sfîrșitul secolului al XIV-lea cnezii de tip oarecum nobiliar (asemănători celor

restiuie moșiile ocupate „sine ulteriori processu convincamur in facto potentiae et dominus gubernator possit occupari facere possessiones et bonis talis convicti et propriam personam eiusdem captivare“ (cf. *Magyar törvénytár. 1000—1526 évi törvényzikekek*, ed. Nagy Gy., Kolosvári S. și Ovári K., Budapesta, 1899, p. 328—329.

¹⁰ Cinci au fost piesele documentare prezentate de reclamantii în sprijinul cererii lor: a) Documentul dat la 26 mai 1411 de Pipo de Ozora — pe baza unui document dat de magistrul Ladislau, fiul lui Zobonya, comite de Caraș și Cuvîn — prin care au fost confirmate și recunoscute drepturile unor membrii ai familiei cneziale Vaida de Țerova asupra moșiei *Fejjerwyz Pathaka* (= Fejyerwyz), care se întindea pînă la apa Bîrzavei, ca recompensă a serviciilor credincioase aduse regalității. b) Documentul dat de Capitlul din Arad la 25 mai 1448 despre punerea în stăpînirea celor două moșii Țerova și Vale a unor membrii ai familiei Vaida de Țerova în urma poruncii și a actului de donații dat din Nagyvát, la 16 aprilie 1448, de Iancu de Hunedoara. Aceste moșii deținute și pînă atunci „*more kenesiái*“ (s.n.) ca recompensă a serviciilor aduse, au fost reconfirmate în vechile lor granițe pînă la cetatea Carașova, fără ca la punerea în stăpînire să se fi produs vreo împotrivire. c) *Nova donatio* dată la 4 iunie 1458 din „însăși porunca regelui“ (*commissio propria domini regis*) la solicitarea și pe seama lui Ioan diacul de Mihălinț și a lui Martin de Țerova, prin care li s-a întărit stăpînirea lor și a rudeniiilor lor asupra moșiilor cele două Țerova, Vale și a prediului Țerovița, ca recompensă a serviciilor aduse regalității. d) Documentul dat de Capitlul din Arad la 30 octombrie 1458 asupra punerii în stăpînire în urma donației de la 4 iunie 1458; alături de moșiile menționate mai apar Fejjerwyz și Bîrza (Borza). e) Documentul dat de Matei Corvin la 27 mai 1459, în urma ocupării cu forța a moșiilor cele două Țerova și Vale, precum și a prediului Țerovița, prin banii severineni Ladislau și Dolcz și Ștefan de Mîtnic.

¹¹ Apare cu totul surprinzătoare prezența lui Nicolae de Bizere și absența celui alt ban severinean Ștefan de Mîtnic. Să fi ridicat oare Nicolae de Bizere ulterior pretenții, iar banul de Severin să fi renunțat la ale sale? Documentele rămîn neclare în această privință. De Nicolae Bizere se știe că a fost unul din slujitorii bănățeni apropiați ai lui Iancu de Hunedoara: într-un document din 1444 e amintit ca *familiaris* al acestuia (F. Pesty, *Hajdani oláh kerületek*, p. 69).

din Maramureș) și cei de pe moșiile nobililor (de tipul juzilor de sat de pe domeniile nobiliare) tind să dispară, fiind asimilați, cei mai puțini, în rindurile nobilimii, cei mai mulți, în rindurile țărănimii dependente. Cnezii cetăților, cu importante rosturi militare, element de bază al apărării Banatului în fața tot mai numeroaselor atacuri otomane, au fost puși sub autoritatea castelanului cetății regale, fie individual, fie colectiv. Acei *kenesii nobiles*, *kenezii regales* din timpul lui Sigismund de Luxemburg sînt tocmai cnezii cu rosturi militare, aparținînd puterii regale¹². Conflictelor dintre puterea centrală și nobilimea cu tendințe anarhice le corespund, în acest timp, ciocnirile dintre cnezii cu rosturi militare, fideli regalității, și reprezentanții clasei nobiliare.

Regalitatea, confruntată cu primejdia otomană, a înțeles să protejeze și favorizeze prin hotărîri judecătorești, decrete sau donații, începînd cu Sigismund de Luxemburg¹³, dar mai ales în timpul lui Iancu de Huneoara¹⁴ și Matei Corvin, cnezii cu rosturi militare, iar dintre aceștia pe cei de la frontiera Banatului, neîncetat expusă atacurilor turcești. Nu e exclus ca puterea regală să fi dat sprijin cnezilor români din Banat, care i-au fost credincioși în marea majoritate a cazurilor, tocmai ca o contrapondere față de tendințele anarhice ale nobilimii feudale. Reconfirmarea vechilor privilegiilor ale celor opt districte românești din Banat prin Ladislau V. Postumul în 1457¹⁵ este pe deplin explicabilă în aceste circumstanțe. Nu mai surprinde de asemenea nici decizia dată de Matei Corvin în favoarea familiei cneziale Vaida de Țerova în conflictul avut cu cei doi bani de Severin. Procesul ne permite în același timp sesizarea fenomenului de acaparare, de multe ori chiar pe cale violentă, a moșiilor cneziale (în cazul nostru deținute „*more kenesiali*“)¹⁶ de către reprezentanții nobilimii, în special a celei care la adăpostul dregătoriilor de stat își îngăduia numeroase abuzuri. Documentația edită de pînă acum nu ne permite încă formularea unor concluzii de ordin general. Problema deposedărilor violente și a restituirii bunurilor și a moșiilor afectate prin acestea, fie că e vorba de nobili, fie de alte clase sau categorii sociale (în cazul nostru cnezii), au stat în atenția puterii regale atît cu puțin înaintea procesului prezentat de noi, cît și la scurt

¹² M. Holban, *op. cit.*, p. 61.

¹³ Pentru situația de permanent pericol de la frontiera Banatului în timpul lui Sigismund de Luxemburg și pentru contribuția cnezilor la luptele antiotomane, cf. Milléker, în *TRET*, a.n., XXIX, 1913, nr. 3—4.

¹⁴ Pentru contribuția cnezilor români la lupta antiotomană condusă de Iancu de Huneoara, vezi Șt. Pascu, în *SCȘ*, VIII, 1957, nr. 1—4.

¹⁵ Gh. Vinulescu, în vol. *Fraților Alexandru și Ion I. Lepădatu la împlinirea vîrstei de 60 de ani*, București, 1936, p. 869—876.

¹⁶ Unul dintre membrii familiei Vaida este limpede atestat într-un document din 1433 în calitate de cnez: *Vida, filius Sthanicza, de Cherova, kenezius* (cf. Pesty, *Krassó*, III, doc. 345).

tim pđupă aceea¹⁷, păřind să indice un fenomen cu o răspindire destul de largă. Cercetările viitoare vor confirma sau infirma posibilitatea extinderii acestui fenomen și în cazul cnezilor români din Banat.

COSTIN FENEȘAN

ANEXA

I.

1459, noiembrie 22, Buda

Mathias dei gracia rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. fidelibus nostris magnificis Ladislao de Docz et Stephano de Mothnok, banis nostris Zewriniensibus, salutem et gratiam. Exponunt nobis fidelis nostri Johannes literatus de Myhalyncz et Martinus de Cerowa grav[amin]i quomodo vos ipsos de dominic possessionum ipsorum vtriusque Cerowa et Walle vocatarum ac predii Cerowycza in districtu Borzafew existencium et habitarum in quorum pacifico dominio iidem exponentes se a dudum perstitisse asserunt exclusissetis ac easdem et idem pro vobis occupassetis occupatasque teneretis ac easdem vterimini eciam de presenti poten[ci]a mediante in ipsorum exponencium preiudicium atque dampnum non modicum; et quia nos sicuti neminum regnicolarum nostrorum n iustis iuribus rebusque et bonis ipsorum sic nonnunquam prefatos exponentes per quempiam optimi seu destitui volumus, igitur prioribus literis fidelitati vestre superinde missis mandaueramus ita, et presencium serie eidem districtissime committimus et man[damus] sic omnino habere volentes, quatenus receptis presentibus nullo ampliori nostro mandato superinde expectato pretactas possessiones per vos vt prefetur manifeste occupatas eisdem exponentibus sine [al]lique dampno et subterfugia quolibet se moto committere et resignare man[damus] vestras et vestrorum quorumlibet de eisdem penitus excipere nec in easdem vos de cetero quo[uis]modol intromittere, sed eosdem exponentes in earundem possessionum pacifico dominio relinquere et tenere debeatis. Nam eorundem exponentium super predictis possessionibus omnia iusta iura coram nobis exhibita vidimus ipsosque et neminem alium concernere agnouimus necnon easdem et idem pro fidelibus eorundem serviciis nobis per eosdem fideliter exhibitis mediante aliis literis nostris donacio[nal]ibus superinde confectis denuo et ex nouo generase in perpetuum contulimus; secus ergo non facturis; presentes perfectis exhibenti restitutis. Datum Bude, die dominico proximo post festum sacratissimi Corporis Christi, anno eiusdem millesimo quadsingentesimo quinquagesimo nono.

— transumpt în documentul lui Matia Corvin dat la Buda la 22 noiembrie 1459, vezi anexa II.

¹⁷ Cf. *Magyar törvénytár*, art. 7 al decretului dietal de la Bratislava, din 1453 (p. 314); art. 1 al decretului dietal de la Buda, din 1462 (p. 338).

II.

1459, noiembrie 2, Buda

Mathias dei gracia rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. fidelibus nostris Capitulo ecclesie Orodienſis salutem et graciā. Noueritis quod cum causa que inter Johannem literatum de Myhalyncz ac Martinum de Cerowa, Michaelem, Georgium, Johannem et Stephanum Wayda de eadem ab vna, parte siquidem ab altera inter Ladislaum de Docz racione et pretextu potentiarie occupacionis possessionum vtrarumque Cerowa, Walle, Feyerwyz et predii Cernowycza vocati in districtu Borzafew existencium, coram palatino nostro mota fuisset et suborta; tandem eadem causa ex transmissione eiusdem palatini in nostram specialem presenciam deducta nobisque sabbato proximo, post festum Exaltacionis Sancte Crucis anno in presneti proxime preteritum¹ pro tribunali sedentes, iidem Johannes literatus de Myhalyncz et Martinus de Cerowa in ipsorum ac prenominatorum fratrum suorum personis ad nostre maiestatis specialem venientes presenciam, contra memoratum Ladislaum de Docz, presente et audiente eodem Ladislao, proposuerant eomodo, quomodo idem Ladislaus circa festum beati Nicolai episcopi in anno cuius nondum preterisset² revolucio transact[ionis]³ prenominatas possessiones vtrasque Cerowa, Wale⁴ et predium Cerowycza; item circa festum Resurrectionis⁵ Domini proxime tunc preteritum⁶ possessionem Feyerwyz omnino in districtu Borzafew existentem ad ipsis actonibus minusiuste et indebite ac sine anni via iuris pro se ipso existentem ad ipsis occupasset occupatasque teneret potencia mediante. Quo audito, idem Ladislaus de Docz in eandem nostram specialem vt premittitur exurgendo presenciam responderat ex aduerso quo modo ipse prenominatas possessiones et predium ab ipsis actoribus vi et potentialiter non occupasset et nec easdem erga se teneret potencia mediante, sed iidem et idem sibi vigore certarum literarum et literalium instrumentorum attinerent, quas non ad tunc, sed [al]teri modo vlteriori per nos sibi dando exhibere et producere promptus fuisset et paratus; insuperque idem Ladislaus de Docz contra pretatum Johannem literatum allegauerat quomodo idem Johannes literatus fide sua assercione spondisset habere super ipsis possessionibus literas donacionales condam domini Johannis de Hwnyad, genitoris nostri ca[rissimi] non plures quas idem Ladislaus contra se in iudicio coram nobis exhibere postularat⁷, super quorum exhibicione bene contentari voluerat, in quorum contrarium idem Johannes literatus recitabat se et dictos alios actores non solummodo premissas literas donacionales dicti genitoris nostri super ipsis possessionibus et predio habere, sed etiam quamplures alias ex quibus nonnullas etiam ad tunc alias uero in termino vlteriori per nos sibi dando, coram nobis exhibere et producere promptus fuisset et paratus. Pro eo, nos vnacum ceretis nostris iuratis assessoribus nobiscum in iudicio consedentibus, iudicando commiseramus eomodo, vt tam anteratus Ladislaus de Docz quam etiam prenominati Johannes literatur et Martinus de Cerowa vniversas eorum literas et literalia instrumenta, si quas et que in facto prenotatarum possessionum et predii pro se haberent

¹ 15 septembrie 1459.

² In jur de 6 decembrie 1458.

³ Pată 0,5 cm.

⁴ Astfel in text.

⁵ Astfel in text.

⁶ 2 aprilie 1458.

⁷ Astfel in text.

confectas et emanatas, tercio die festi beati Martini episcopi tunc affuturi⁸ coram eadem nostra speciali presencia contra sese exhibere et producere deberent et tenerent; quibus visis, iudicium et iusticiam facere valeremus, partes inter prescriptas prout dictaret ordo juris nochilominusque commitendo eisdem seriose vt siue ipsi aut earum alter termino in predicto ceram eadem mostra speciali presencia comparerent et dictas eorum literas et literalia instrumenta exhiberent siue non, eadem ad partis comparentis et dictas suas literas et literalia instrumenta exhibentis instante ex quo ipsa causa partes interpretas ratione et pretextu nouis possessionum occupationibus verti dinoscerent iuxta vim et formam pridie [...] ⁹ nostri decreti Pesthiensis absque vltiori prorogatione finem faceremus causa in premissa dictando juris equitate. Tandem ipso tercio die festi beati Martini episcopi instante antefatus Ladislaus de Docz per prefatos Johannem literatum de Myhalyncz et Martinus de Cerowa pro se personaliter ac pro prefatis Michaeli, Georgie, Johanne et Stephano filio Wayda de eadem Cerowa cum procuratoriis literis nostris coram eadem nostra speciali presencia congruis diebus ipsius tercii die expectatus eandem nostram specialem in presenciam non venit neque missit et nec prescripta sua iura et literalia instrumenta per ipsum exhiberi assumpta exhibuit, scilicet a facie juris et iusticie penitus absentans debhuic tamfati Johannes et Martinus volentes prenomintas [possessiones] vtrasque Cerowa, Wale et Feyerwyz vocatas necnon predium Czerowycza in dicto districtu Borzafew existentem et habitum iure suo et dictorum aliorum fratrum suorum carnalium omnium debere declarare ibidem quasdam quinque literas, tres videlicet patenter et duas priuilegialiter confectas in diuersis terminis et annis emanatis nostrum iudicarium producere cura[uerun]t ad examen.

Quarum prima videlicet condam Pyponis de Ozora comitis Themesiensis [...] ¹⁰ feria tercia proxima ante festum Penthecosteae anno domini millesimo quadringentesimo vndecimo ¹¹ patenter edita continebat, quod quia ipse Pypo comes ex continencia literarum condam magistri Ladislai, filii Zobonya, comitis de Crasso et de Kewy, cora[m nobis] ductarum possessionem Feyerwyz Pathaka vocatam usque ad fluuium Borza Farkasii, Bogdani et Nexe progenitoribus scilicet condam Zthanchwl et [D]ragii pro fidelium eorum serviciis in filios filiorum perpetue collatam fuisse agnoscentem simulcum cunctis suis vtilitatibus prenomintas Zthanchwl filio Crista filii condam Farkasii et Iwan fratri eiusdem, Georgio filio Nexe, Petro filio Juga, fratri scilicet dicti condam Nexe et Wlada filio La[c]zk filii condam Bogdam, corumque filiis et successoribus vniuersis in persona et auctoritate]e condam domini Sigismundi regis sibi in hac parte commissa, dedisset donasset et contulisset iure perpetuo et irreuocabiliter tenendam, possidendam pariter et habendam saluo iure alien[o].

Secunda uero earundem puta vestra statuoria habens in se verbo[en]us seriem et continenciam literarum condam illustris domini Johannis de Hwnyad gubernatoris, genitoris nostri [carissimi], donacionalium vobis directarum quintodecimo die diei vigillie festi Penthecostes in ann domini millesimo quadringentesimo quadragesimo octauo proxime tunc preterito ¹² priuilegialiter] ¹³ confectarum declarabat quomodo prefatus condam dominus Johannes gubernator in Naghwathii, feria tercia proxima post festum beati Thiburcii martiris ¹⁴ in eodem [anno domini millesimo qua]dringentesimo ¹⁵ quadragesimo octauo colla[cioni] quarte partis] ¹⁶ possessionum vtrasque Czerowa et Walle vocatarum quas eotunc Martinus filius

⁸ 13 noiembrie 1458.

⁹ Lecturã nesigurã.

¹⁰ Text greu lizibil, fiind la indoitura documentului.

¹¹ 26 mai 1411.

¹² 25 mai 1448.

¹³ Rupt 1 cm.

¹⁴ 16 aprilie 1448.

¹⁵ Rupt și șters 3 cm.

¹⁶ Lecturã probabilã.

Zthanch vna cum Wyda [fratri suo carnali necnon Ladislao, Michaeli et Blasio filiis Gywra ac Petro filio Iwga de dicta [C]erowa conuisionibus fratribus suis more kenesiali tenuisset <...>¹⁷ nostri Hungarie co[r]one exhibitis et impensis prescriptas possessiones uidelicet vtramque Cerowa ac Walle vocatas simulcum earundem vtilitatibus et pertinenciis quibuslibet, quouis nominis vocabulo <...>¹⁸ eisdem metis et antiquis limitibus a castro Crasso ffew <...>¹⁹ vocatarum²⁰ <...>²¹ et per [eundem gubernatorem]²² prefato Johani de eadem Myhalyncz²³ antedicto Ladisla[o] fratri suo carnali quo ad vnam; item memoratis Martino et Wyda filiis Zthanch [qu]o ad aliam ac Ladislao, Michaeli et Blasio filiis Gywra quo ad terciam necnon antelato P[etro] <...>²⁴ quo ad quartam, partes semper coequales, ipsorumque heredibus et posteritatibus vniuersis in perpetuum auctoritati sue gubernatoriali dedisset et contulisset, quibus presentibus²⁵ [noster]²⁶ et vester homines termino et anno in predictis vicinis et commentaneis literis vestris in eisdem nominatis et expressis ad facies prescriptarum possessionum vtrarumque Cerowa et W[alle] vocatarum in]²⁷ comitatu de Crasso existencium accedendo, introduxissent prefatum Johannem literatum de Myhalyncz ac Ladislao fratrem suum carnalem quo ad vnam; item memoratos Martinum et Wyda, filios Zthanch de Cerowa, quo ad vnam; item memoratos Martinum Ladislao fratrem suum carnalem quo ad vnam; item memoratos Martinum et Wyda, filios Zthanch de Cerowa, quo ad aliam, ac Ladislao, Michaeli et Blasio, filios Gywra de eadem Cerowa, quo ad terciam, necnon antelatum Petrum fil[um] [I]wga de eadem, quo ad quartam, partes coequales, in dominium earundem statuissentque easdem eisdem ipsorumque heredibus et posteritatibus vniuersis premissis titulo ipsis incum[benti] perpetuo possidendi nullo penitus contradicatore apparente.

Tercia siquidem ipsarum, videlicet nostra donacionalis, hic Bude, die dominico proximo post festum Sacratissimi Corporis Christi in anni [in presen]ti²⁸ ad propriam nostram commissionem patenter emanata²⁹ manifestabat, quod nos tuum ad nonnullorum fidelium nostrorum humilime supplicacionis instanciam per eos pro parte fidelium nostrorum Johannis literati de Myhalyncz et Martini de Cerowa nostre propria regi[e auctori]tate³⁰ maiestati, tuncque consideratis fidelitatis vobis seruiciorum gratuite meritis eorundem Johannis literati ac Martini per eosdem primu[m] sacre regni nostri Hungarie corone et tandem maiestati nostre exhibitis et impensis, possessiones vtrasque Cerowa et Wal[le] ac predium Ceromycza in districtu Borzafew existentes et habitas, in quarum pacifico dominio iidem Johannes literatus et Martinus progenitor ipsorum ab antiquo perstitisse se[ue]x[sistere]³¹ asseruissent, item totum et omne ius nostrum regium si quod in eisdem qualitercunque haberemus aut nostram ex quibuscunque causis, viis modis

¹⁷ Rupt și șters circa 40 cm, la îndoitura documentului, fiind lizibile numai grupuri de cuvinte: „dictas particulas dicebat per eundem [M]artinum suo et fratrum suorum predictorum nominibus et in personis iuribus (?) <...> statuata (?) et possesse antefato Johanni sub (?) eisdem (?) distinctionibus <...> suo (?) titulo (?) facte <...> obitum consensio[n]is (?) prebuit (?) <...>“

¹⁸ Rupt 4 cm; se poate întregi *vo[citatis sub]*.

¹⁹ Șters 2 cm; lectură probabilă.

²⁰ Lectură probabilă.

²¹ Șters 3 cm.

²² Șters 5 cm; lectură probabilă.

²³ Lectură probabilă pe baza contextului.

²⁴ Rupt 3,5 cm; după context se poate întregi: [*filii Iwga*]

²⁵ Lectură nesigură.

²⁶ În orig. lipsă; intercalat de noi după sens.

²⁷ Rupt 2 cm.

²⁸ Rupt 0,5 c m și întregit pe baza contextului.

²⁹ 4 iunie 1458.

³⁰ Rupt 1 cm.

³¹ Rupt 1 cm.

et rationibus concernerent maiestatem, cum cunctis suis vtilitatibus et pertinenciis quibuslibet terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, fenetis, siluis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis vinearumque promotoriis, aquis fluuiis, piscinis, piscariis aquarumque decursibus, molendinis molendinorumque locis et generaliter quarumlibet vtilitatum et pertinenciarum earundem integritatibus quouis nominis vocabulo vocitatis sub suis veris metis et antiquis premissis sic vt pre-fetur stantibus et se habentibus prefa[ctis] Johanni literato et Martino ipsorumque hereditas et posteritatibus vniuersis noue nostre donacionis titulo dedissemus, donassemus et contulissemus iure perpetuo et irreuocabiliter tenendas, possidendas pariter et habendas saluo iure alieno.

Quarta nempe ip[sarum] puta similiter vestra exinde statutoria quintodecimo die diei festi beati Galli confessoris in [eodem] anno presenti³² priuilegialiter conscripta enodabat, quod nostre regitus et vestri homines termino et anno in predictis ad facies predictarum possessionum Fejerwyz, Cerowycza et Bo[r]za vocatarum et earundem pertinenciarum in districtu Borzafew existencium presentibus vicinis et commetaneis earundem vniuersis, literis vestris in eisdem nominatim expressatis accedentes introduxissent memoratos Johannem literatum de Myhalyncz necnon Martinum, Stephanum, Michaellem, Georgium et Johannem de Cerowa in dominio earundem statuissentque easdem eisdem et earundem pertinencias iure ipsis incumbenti perpetuo possidendi nullo penitus contradicatore apparente.

Quinta itaque et vltima similiter nostra querimonialis patenter edita hanc verbalem seruabat continenciam:

<urmează în transumpt documentul lui Matia Corvin dat la Buda la 27 mai 1459>

Quarumquidem literarum per antefatos actores coram nostra speciali presentia exhibicionibus factis iidem Johannes [literat]us de Myhalyncz et Martinus de Cerowa sibi et aliis actoribus annotatis fratribus ipsorum [per]³³ nostram maiestatem in premissis rigorem iusticie supplicarunt elargiri verumlicet an[te]fatus Ladislaus de Docz, banus noster Zewriniensis, ad prescriptas possessiones vtrasque Cerowa necnon Walle et Fejerwyz ac predium Czeromycza in prescripto districtu Borzafew existentes efficacia iura et literalia instrumenta habere eademque contra antefatos actor[es] [i]n prescripto tercio die prescripti festi beati Martini confessoris³⁴ producere et exhibere posse all[eg]auit. Tamen, quia idem Ladislaus de Docz terminum ad prefixum sibi iuridice assignatum per se venire vel legitimum procuratorem pro se mittere eademque iura et literalia sua in[st]rumenta exhibere et producere neglexit; obhoc ipse Ladislaus de Docz banus prescriptis [possess]ionibus vtrisque Cerowa, Walle et Fejerwyz ac predio Cerowycza omnino primari[o] destitui eedemque possessiones et predium consuetudinaria lege et antiqua regni nostri libertatis prerogatiua requirente iuxta vim et formam prescripti generalis nostri decreti [Pest]iensis literarumque perhibitarum vigore et continencia antefatis Johanni literato de Myhalyncz, Marino de Cerowa ceterisque actoribus fratribus ipsorum prenotatorum simulcum cunctis earundem vtilitatibus et pertinenciis quibuslibet in perpetuum adiudicare et restatui debere nobis prelatisque et baronibus ac juratis nostris assessoribus nobiscum in examine cause premisse existentibus et dimi[t]tentibus] tam et deliberantibus ex premissis iure reprobatur]³⁵. Pro eo, nos ex sciencia nostra speciali consilioque prenominatorum prelatorum et baronum ac juratorum nostrorum assessorum assumpto prematuro prelibatum [L]adisla[o] de Docz, banum nostrum Zewriniensem, rationibus ex preuils premanits possessio[n]ibus] vtrisque Cerowa, Walle et Fejerwyz ac predio Cerowycza in dicto districtu Bor[za]few existentibus penitus et per omnia piuantem et destituentem easdem cum cunctis earundem vtilitatib[us] et] pertinenciis quibuslibet antefato Johanni

³² 30 octombrie 1458.

³³ Șters 0,5 cm.

³⁴ 13 noiembrie 1458.

³⁵ Corect: *reprobatur*.

literato de Myhalyncz necnon Martino de Ce[ro]wa ceterisque actoribus fratribus ipsorum prenominatorum iuxta vim et formam preacti [de]creti nostri P[re]st[re]h[en]sis literarumque preexhibitarum continenciam in perpetuum readiudicantes et modo subscripto res[er]vatu[m] decernentes et committentes fidelitatibus vestris firmiter precipiendo mandamus quatenus vestrum mit[tatis] hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Anthonius Bodosy de Borzafew aut La[dis]l[us] de Ztho[an]falwa vel Radwl de Gewdar siue Lucas de Kalnyk, aliis[absentibus]³⁶, homo noster de curia nostra regia per nos ad id specialiter transmissus, ad facies dictarum possess[ionum] vtrarumque Cerowa, Walle et Feyerw[yc]z necnon predii Cerowycza in prescripto districtu de [Bor]zafew existencium, habitarum vicinis et commetaneis earundem vniuersis inibi legitime convo[cat]is et presentibus, accedendo restatua[t] easdem et idem antefatis Johanii literato de Myhal[yn]c[ez] ac Martino fratri eiusdem aliisque prenominatis fratribus eorundem ipsorumque heredibus et poster[is] vniuersis simulcum cunctis earundem et eiusdem vtilitatibus et pertinenciis quibuslibet iur[e] eis inc[umbent]i[s] ex premissis perpetuo possidend[is] contradictione prefati Ladislai de Docz bani et aliorum quorumlibet preuia ratione non obstante. Et post hec ipsarum possessionarum restitutionis ser[ie]m [v]t fuisset expediens ad quintumdecimum diem festi Epiphaniarum Domini nunc venturi³⁷ legi[ttime] perdurantis eidem nostri specialipresencie fideliter rescribatis. Datum Bude predicta, octauo die termini pred[ic]ti [an]no domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono supradicto.

— transumpt in documentul dat de Matia Corvin la 31 mai 1464; vezi anexa IV.

III.

1460, Ianuarie 20, f.l.

Capitulum ecclesie Orodensis omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presencium noticiam habituris, salutem in salutis largitore. [Ad vni]uersorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod cum nos receptis literis serenissimi [maiestatis]³⁸ domini Mathie dei gracia regis Hungarie, Dalmacie, Croacie e.c. [a]ljudicatoriis [iuxta]³⁹ formam iudiciariam] sue commissionis quarundam possessionum vtrarumque Cerowa, Walle, Cerowycza et Feyerw[yc]z vocatarum in districtu Borzafew existencium habitarum, restatucionem in se declar[ando] pro Johanne literato de Myhalyncz, Stephano filio Dauid, Martino de Cerowa predicta necnon Mich[aeli] de eadem et aliis fratribus eorundem contra et aduersus egregium Ladislaum de Docz [et Nicolaum de Byzere]³⁹ confectis et emanatis nobisque preceptorie loquentis directis iuxta quarum continencias mandatis sue serenitatis in omnibus obedire cupientes vt tenemur vnacum Lucas de Kalnyk, homine vestre erenitatis, literis in eisde minter alios nominatum conscripto de curia vestra regia ad id specialiter deputato, vnum ex nobis videlicet honorabilem dominum Ladislaum cantor[em] et concanonicum [fratrem]⁴⁰ nostrum ad premissam restitutionem faciendo nostro pro testimonio [tr]ansmississemus fidedignum. Qui tandem ad nos exinde reuersi, nobis concorditer retulerunt, quod ipsi in festo

³⁶ Rupt și șters 1 cm.

³⁷ 20 ianuarie 1460.

³⁸ Rupt și șters 1 cm.

³⁹ Șters și întregit pe baza contextului.

⁴⁰ Rupt și șters 1 cm.

beati Nicolai episcopi et confessoris proxime preterito⁴¹ et aliis diebus ad id aptis et sufficientibus ad facies predictarum possessionum vtrarumque Cerowa, Walle, Cerowycza et Feyerwyz [vocata]rum in predicto districtu Borzafew existencium habitarum, vicinis et commetaneis earundem vniuersis inibi legitime conuocatis et presentibus, accedendo, easdem cum omnibus earundem vtilitatibus et pertinenciis quibuslibet annotatis Johanni literato ac Martino et Stephano filio Dauid necnon Michaeli et aliis fratribus eorundem premissis iure eis incumbenti perpetuo possidendi restatuisset et commisissent contradictione prefatorum Ladislai de Docz et Nicolai de Bÿzere et aliorum quorumlibet preuia racione non obstante. In cuius rei memoriam firmitatemque perpe[tuam] presentes literas nostras priuilegiales pendentes et autentici sigillii nostri munimine roboratas d[ic]imus emanandas. Datum per manus magistri Johannis lectoris et concanonici, quinto d[ecimo] dei diei restatucionis prenotate, anno domini millesimo quadringentesimo [s]exagesimo, presentibus ibidem honorabilibus dominis Martino custode, magistris Stephano de Mich[e]laka, Nicolao de Therwar, Martino de Zombor et Mathia de Buda ceterisque can[on]icis et fratribus nostris in dei ecclesiam saluis existentibus.

— transumpt in documentul dat de Matia Corvin la 31 mai 1464: vezi anexa IV.

IV.

1464, mai 31, f.l.

Commissio propria domini regis⁴²

Nos Mathias dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galliecie, Lodomerie, Comanie Bulgarieque rex memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis, quod nostri maiestatis veniens in presenciam fidelis noster nobilis Johannes literatus de Myhalyncz, exhibuit nobis quasdam duas literas: vnam nostram in pap[yl]ro patenter scriptam, sigillo nostri quo in iudicatu utimur impressione munitam, qua mediante possessiones vtrasque Cerowa, Walle et Feyerwÿz necnon predium Cerowycza in districtu Borzafew existentes et habitum prefato Johanni literato ac Martino de Cerowa predicta, Michaeli, Georgio, Johanni, Stephano Wayda de eadem readjudicasse modo et ordine in tenore eiusdem litere nostre expressis et restatui commisisse dinoscuntur. Aliam vero Capituli ecclesie Orodienensis super legitima statuacione earundem possessionum et dicti predii eisdem Johanni literato, Martino et Stephano, filio Dauid, necnon Michaeli et aliis fratribus eorundem, contradictione Ladislai de Docz et Nicolai de Bÿzere ac aliorum quorumcunque non obstante, facta, priuilegialiter emanatam, quorum infrascriptorum supplicans nostri maiestati sua ac dictorum Martini, Michaelis, Georgii, Johannis et Stephani Wayda de Cerowa in personis humiliter, ut easdem literas ratas, gratas et acceptas habendo literisque nostris priuilegialibus de uerbo ed uerbum inseri faciendo, easdem et omnia in eis contenta pro ipsis et earum heredibus ac posteritatibus innouando perpetuo valituras confirmare dignaremur. Quarumquidem literarum nostrarum tenor talis est:

<urmează în transumpt documentul lui Matia Corvin dat la Buda la 22 noiembrie 1459>

Tenor scilicet Capituli Orodienensis is est:

<urmează în transumpt documentul capitolului de la Arad dat la 20 ianuarie 1460>

⁴¹ 6 decembrie 1459.

⁴² De altă mină contemporană.

Nos igitur humilimis supplicacionibus annotati Johannis literati de Myhalyncz per eum sua ac prefatorum Martini, Michaelis, Georgii, Johannis et Stephani Wayda de Cerowa in personis⁴³ nostre maiestati propterea porrectis regia benignitate exauditis prectatas literas nostras scilicet readiudicatorias et capituli Orodienis restatutorias, non abrasas, non cancellatas nec in aliqua ipsarum parte sustorias, non turorias, non abrasas, non cancellatas nec in aliqua ipsarum parte suspectas presentibusque literis nostris priuilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertas quo ad omnes earum continencias, clausulas et articulos, eatenus qua enus eedem rite et legitime existunt emanate viribusque eorum veritas suffragatur, acceptamus, approbamus et ratificamus nichilominusque fidelitatibus et fidelium seruiciorum meritis annatorum Jahannis consideratis literati de Myhalyncz, Martini, Michaelis, Georgii, Johannis et Stephani Wayda de Cerowa per eos nostre maiestati et sacre corone regni nostri exhibitis, easdem literas ac omnia et singula in eis contenta pro eisdem Johanne literato, Martino, Michaelie, Georgio, Johanne et Stephano ipsorumque heredibus et posteritatibus innouantes perpetuo valituras confirmamus presentis scripti nostri patrocinio mediante, saluis iuribus alienis. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes concessimus literas nostras pendentes et autentici sigilli nostri dupplicis munimine roboratas. Datum per manus reuerendissimi in Christo patris domini Stephani Colocensis et Bachiensis ecclesiarum archiepiscopi locique eiusdem Colocensis et Bachiensis ecclesiarum archiepiscopi locique eiusdem Colocensis comitis perpetui, aule nostre sumpni cancellarii, fidelis nostri dilectis, anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto, pridie kalendas Junii, regni nostri anno septimo, coronacionis vero primo.

— original pe pergament la Arhiva Națională Maghiară Budapesta (Magyar Országos Levéltár, Törzslévéltár), Dl. 45096, în microfilm în fototeca Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj-Napoca.

— *insemnare de cancelarie pe verso*: R. Je. de Kemend (Kewend?)

— se văd tăieturile prin care a trecut șnurul sigiliului atirnat.

EIN BESITZTUMSPROZESS IM RUMÄNISCHEN DISTRIKT BIRZAVA UM DIE MITTE DES XV. JAHRHUNDERTS

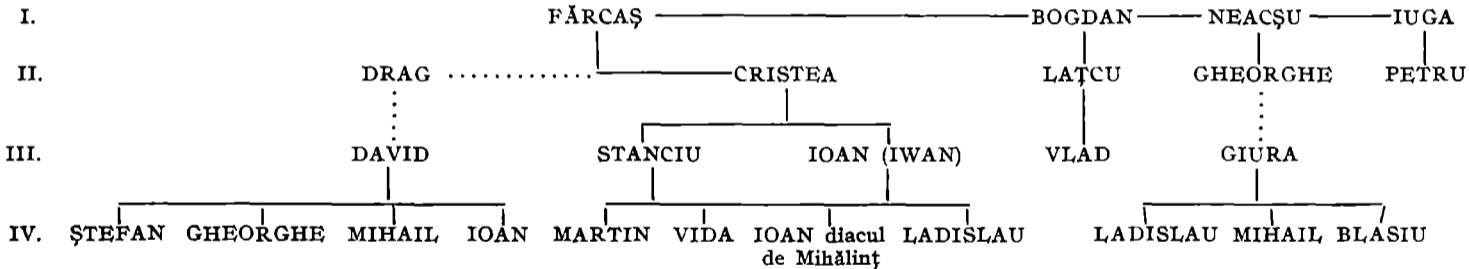
(Zusammenfassung)

Die Zeitspanne seit dem Tod des Iancu von Hunedoara (1456) und bis zur Thronbesteigung des Matthias Corvinus (1458) ist durch zahlreiche Gesetzwidrigkeiten und Gewalttaten des Feudaladels gekennzeichnet. Die gewaltsame Besetzung fremder Güter durch die Vertreter des Adels, besonders aber des Großadels der auch Staatswürden bekleidete, zählt zu den häufigsten Phänomenen dieser Art. In dem Bestreben die Königsmacht zu stärken und die innere Ordnung und Gesetzlichkeit wiederherzustellen, erliess Matthias Corvinus entsprechende Dekrete und griff kräftig für die Lösung aller Besitztumsstreitigkeiten ein. Besondere Achtung wurde dabei auch den rumänischen Kneesen aus den acht Banater Distrikten — die immer königstreu geblieben sind und denen eine wichtige militärische Rolle an der fortwährend türkenbedrohten Banater Grenze zugekommen ist — beigemessen. Dies erklärt auch den königlichen Eingriff zu Gunsten der rumänischen Kneesenfamilie Vaida Țerova aus dem Distrikt Birzava gelegentlich des Besitztumsprozesses mit den beiden Banus' von Severin (in den Jahren 1458—1460) wegen der unrechtmässigen gewaltsamen Besetzung ihrer Güter, Țerova, Vale, Țerovița und Fejerywyz.

⁴³ Scribul a omis: *supplicacionibus*.

FAMILIA CNEZIALĂ ROMÂNEASCĂ VAIDA DE ȚEROVA

(sf. sec. XIV – mijl. sec. XV)

————— legături de rudenie sigure
 legături de rudenie ipotetice